

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

**ΧΑΒΙΕΡ
ΘΕΡΚΑΣ**

**Ο ισπανός συγγραφέας για
την Ιστορία, το μυθιστόρημα
και την πολιτική**

ΣΕΛ. 8-9

Χαβιέρ Θέρκας

«Ανόητος ή φανατικός όποιος νομίζει ότι κατέχει την αλήθεια»

Ο ισπανός συγγραφέας μιλάει αποκλειστικά στο «Βήμα» για τα πρόσφατα βιβλία του, το μυθιστόρημα και την Ιστορία, τη δημοκρατία και τον λαϊκισμό. Και εξηγεί γιατί «δεν υπάρχει αληθινή λογοτεχνία χωρίς αμφισβησία»

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
ΧΑΒΙΕΡ ΘΕΡΚΑΣ
Οι νόμοι των συνόρων

Μετάφραση Γεωργία Ζακοπούλου.
 Εκδόσεις Πατάκη, 2015, σελ. 521, τιμή 18,80 ευρώ

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟΥ

Ο Χαβιέρ Θέρκας πιστεύει ότι «ένας καλός μυθιστοριογράφος δεν επιλύει προβλήματα» αλλά «θέτει προβλήματα με τον πολυπλοκότερο δυνατό τρόπο», ότι το μυθιστόρημα «είναι ένα ερώτημα εν τέλει που ο αναγνώστης καλείται να απαντήσει». Ο δικός του αναγνώστης, βέβαια, μπορεί να αφήσει το ερώτημα να πλανιέται και αναπάντητο. Εδώ έγκειται άλλωστε όλη η ουσία: όχι στην απάντηση απαραίτητως αλλά στη μεταβίβαση μέσω της λογοτεχνίας ενός σοβαρού προβληματισμού. «Το Βήμα» εντόπισε τον 53χρονο ισπανό συγγραφέα στο εξοχικό του σπίτι κοντά στη θάλασσα (να επιμελείται τις διαλέξεις που θα δώσει σε λίγο καιρό στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης ως επισκέπτης καθηγητής στη Συγκριτική Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία) και είχε μια αποκλειστική συνομιλία μαζί του. Αφορμή στάθηκε η έκδοση στην ελληνική γλώσσα του βιβλίου του «Las leyes de la frontera» (2012) υπό τον τίτλο «Οι νόμοι των συνόρων».

Σε αυτό το μυθιστόρημα αφηγείται την ιστορία μιας παραβατικής, περιπετειώδους ενθλικώσης και συγχρόνως την ιστορική μετάβαση της Ισπανίας από το δικτατορικό καθεστώς του Φράνκο στη δημοκρατική ομαλότητα.

Η δημοκρατία και οι συμμορίες των εφήβων

Το ίδιο έκανε, με τρόπο ευθύτερο, και στο βιβλίο του «Anatomía de un instante» («Ανατομία μιας στιγμής», 2009). «Είναι η στιγμή κατά την οποία, στις 23 Φεβρουαρίου 1981, έξι χρόνια μετά τον θάνατο του Φράνκο, μια ομάδα στρατιωτικών (σ.σ.: με προεξάρχοντα τον Αντόνιο Τεχέρο Μολίνα) επιχειρήσει να κάνει ένα πραξικόπημα για να επαναφέρει τον φρανκισμό. Μπήκαν στο κοινοβούλιο και με πυροβολισμούς απαίτησαν από τους βουλευτές να ξαπλώσουν στο πάτωμα. Όλοι υπάκουσαν εκτός από τρεις. Το βιβλίο διερευνά αυτή τη στιγμή (η οποία καταγράφηκε από τις κάμερες της τηλεόρασης) και προτείνει ότι πρόκειται για μια αποφασιστική στιγμή στην ιστορία της Ισπανίας και της Ευρώ-

πης – η στιγμή που τελειώνει ο εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος είχε αρχίσει το 1936 και θεωρητικά είχε τελειώσει το 1939, η στιγμή που τελειώνει ο φρανκισμός και αρχίζει η δημοκρατία. Αυτό αφηγείται το βιβλίο: την ιστορία της κατάκτησης της δημοκρατίας στην Ισπανία. Και την ιστορία

αυτών των τριών ανδρών, κυρίως του πρωταγωνιστή, του προέδρου της κυβέρνησης, του αρχιπέκτονα της μεταπολίτευσης, του μεγάλου ήρωα της «προδοσίας», του Αδόλφο Σουάρεθ», ο οποίος πέθανε τον Μάρτιο του 2014. Σε αυτό το «ιδιόμορφο» βιβλίο, «ένα μυθιστόρη-

μα χωρίς μυθοπλασία, που είναι Ιστορία και μυθιστόρημα συνάμα», η αφήγηση «γίνεται από ψηλά, από την οπτική γωνία υψηλά ιστάμενων πολιτικών». Στους «Νόμους των συνόρων» η αφήγηση «γίνεται από χαμηλά, από την οπτική γωνία των εφήβων της γενιάς μου, μέσω ενός

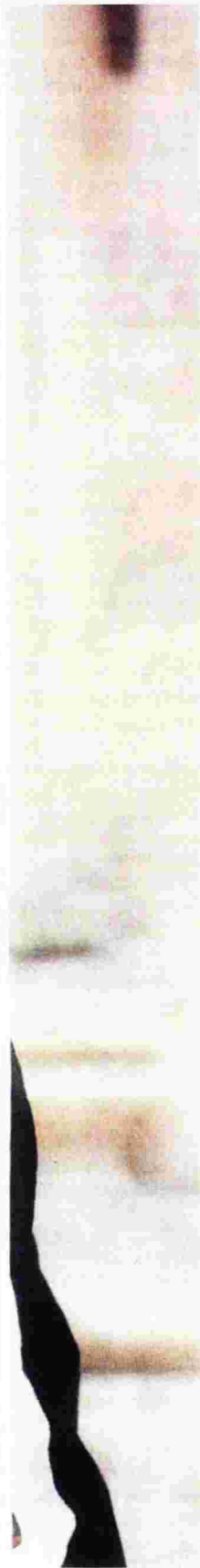
Οι «Στρατιώτες της Σαλαμίνας» και ο λαϊκισμός

Ο Χαβιέρ Θέρκας, βέβαια, έγινε ευρύτερα γνωστός στις αρχές της δεκαετίας του 2000 με τους «Στρατιώτες της Σαλαμίνας», ένα αλησμόνητο μυθιστόρημα που εκτυλίσσεται στην εκπονή του ισπανικού εμφυλίου πολέμου και το οποίο «παρότι δεν πραγματεύεται τοπικά ζητήματα αλλά οικουμενικά, άλλαξε σε κάποιον βαθμό τη θέση του τραύματος ή τη σχέση μας μαζί του». Υπό αυτήν ακριβώς την έννοια πιστεύει ο ίδιος ότι «η λογοτεχνία μπορεί να αλλάξει τον κόσμο» αλλάζοντας ουσιαστικά «την αντίληψη του αναγνώστη για τον κόσμο», διότι «αν η λογοτεχνία δεν λειτουργεί σαν δυναμίτης, αν δεν μας κάνει να επαναστατούμε μέσα μας, τότε δεν είναι λογοτεχνία». Εκείνο που του είχε τότε τραβήξει τότε την προσοχή, θυμήθηκε, ήταν «το παράδοξο ένας φασίστας όπως ο Ραφαέλ Σάντσεθ

Μάθας (σ.σ.: ο συνιδρυτής και ιδεολόγος της ακροδεξιάς Φάλαγγας που δεν εκτελέστηκε τελικώς επειδή ένας πολιτοφύλακας των Δημοκρατικών του χάρισε τη ζωή) να έχει τέτοια εμμονή με μια μάχη στην οποία μια χούφτα Αθηναίων έσωσε την αρχαία ελληνική δημοκρατία από την απειλή του ισχυρού στρατού των Περσών». Ο ίδιος, καθηγητής Ισπανικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Χερόνα και τακτικός αρθρογράφος της εφημερίδας «El País», δεν παρέλειψε να αναφερθεί σε πολιτικά ζητήματα και όψεις της κρίσης. «Η ανεξαρτησία της Καταλωνίας είναι μία από τις μορφές που υιοθέτησε ο λαϊκισμός στην Ισπανία εν μέσω της κρίσης: αποτελεί βασικό ένστικτο των ανθρώπων να ρίχνουν το φταίξιμο για τα δεινά τους στους άλλους αντί να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους. Εμείς οι Καταλανοί βρήκαμε έναν

εξαιρετικό υπεύθυνο: λέγεται Ισπανία. Περιπτεύει να πω ότι είναι μια λανθασμένη διέξοδος από μια κατάσταση που είναι δραματική για πολλούς ανθρώπους και με την οποία θα έπρεπε να είμαστε όλοι έξαλλοι». Οσον αφορά το κίνημα Podemos (Μπορούμε) ο Χαβιέρ Θέρκας σημείωσε: «Είναι μια άλλη λανθασμένη διέξοδος από την κατάσταση, μια άλλη μορφή λαϊκισμού: σ' αυτή την περίπτωση το φταίξιμο δεν είναι της Ισπανίας αλλά των πολιτικών, που ασφαλώς είναι όλοι κακοί. Οι καλοί είμαστε εμείς, οι πολίτες, λες και εμείς δεν φέρουμε καμία ευθύνη για την κατάσταση, λες και οι πολιτικοί δεν είναι μια αντανάκλαση αυτού που είμαστε όλοι. Οσο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, για πολλά μπορεί να την επικρίνει κανείς, αλλά εξακολουθεί να είναι η μοναδική λογική ουτοπία που επινοήσαμε εμείς οι Ευρωπαίοι».

Ευχαριστούμε θερμά την κυρία Ζακοπούλου για τη βοήθειά της στην πραγματοποίηση της συνέντευξης.

Ο ισπανός
συγγραφέας
Χαβιέρ
Θέρκας

μυθιστορήματος διάπλασης». Ο νεαρός Ιγνάσιο Κάνιας (ένας «γυαλάκιος», ένας ευαίσθητος «σπασικός») περνά στην άγρια πλευρά της ζωής όταν γνωρίζει δύο ριψοκίνδυνους συνομηλίκους του: την όμορφη Τέρε και τον Γαλανομάτη, έναν θρύλο, όπως αποδεικνύεται αργότερα, του κοινωνικού περιθωρίου. «Το μυθιστόρημα μπορεί να διαβαστεί με πολλούς τρόπους (ή έτσι τουλάχιστον ελπίζω). Αλλά για μένα είναι κυρίως μια μεγάλη και σύνθετη ιστορία αγάπης τριών ανθρώπων. Επίσης είναι, όπως όλα τα μυθιστορήματα, μια προσπάθεια να βιώσω μια υποθετική ζωή. Σε κάποια φάση αναρωτήθηκα: Αν κατά την εφηβεία μου δεν ήμουν αυτός που ήμουν – ένα συνηθισμένο παιδί που παρίστανε ότι τα ξέρει όλα –, τι θα γινόταν αν μια μέρα, για κάποιον λόγο, διέσχισα τα σύνορα της πόλης μου και έμπαινα σε μία από τις πολλές συμμαρίες νεαρών παραβατών που έβριθαν στα περίχωρά της, όπως συνέβαινε και στα περίχωρα όλων των ισπανικών πόλεων εκείνη την εποχή; Αυτή την υπόθεση αναπτύσσω στο βιβλίο. Προσπάθησα επιπλέον να κατανοήσω τους βίαιους εφήβους στα χρόνια της εφηβείας μου οι οποίοι είχαν μετατραπεί σε αληθινούς ήρωες, σαν τον Μπίλι δε Κιντ ή τον Ρομπέν των Δασών, από μια κοινωνία διψασμένη για μύθους. Δεν ήταν βέβαια τίποτε άλλο παρά φτωχά παιδιά που δεν είχαν στον ήλιο μοίρα και κατά συνέπεια δεν είχαν τίποτε να χάσουν» είπε ο Χαβιέρ Θέρκας.

Η αλήθεια και το τέρας

Ο συγγραφέας διεμβολίζει το παρελθόν έχοντας πάντοτε στο μυαλό του ότι «τόσο η Ιστορία όσο και το μυθιστόρημα αναζητούν την αλήθεια, αλλά μια αλήθεια διαφορετική: η Ιστορία αναζητεί μια συγκεκριμένη και τεκμηριωμένη αλήθεια – τι συνέβη σε καθορισμένους ανθρώπους σε καθορισμένο τόπο και χρόνο – ενώ το μυθιστόρημα αναζητεί μια αλήθεια ηθική, οικουμενική – τι συμβαίνει σε όλους τους ανθρώπους, σε οποιονδήποτε τόπο και χρόνο». Η αφηγηματική στρατηγική που ακολουθεί στους «Νόμους των συνόρων» είναι (και πάλι) εξόχως ενδιαφέρουσα: ένας χαρακτήρας (ο ερευνητής συγγραφέας του μυθιστορήματος) παίρνει συνεντεύξεις από τους άλλους χαρακτήρες (τους αφηγητές του μυθιστορήματος) προκειμένου να συνθέσει σταδιακά ολόκληρη την ιστορία συγκολλώντας τα διαφορετικά θραύσματα της αλήθειας. «Είμαι παλαιών αρχών. Πιστεύω ότι η αλήθεια υπάρχει. Μόνο που πιστεύω επίσης ότι όποιος νομίζει πως την κατέχει είναι είτε ανόητος είτε φανατικός είτε και τα δύο μαζί. Η αλήθεια υπάρχει, αλλά στο τέλος πάντα μας ξεγλιστράει όπως το νερό από τα χέρια. Τουλάχιστον η ηθική αλήθεια, η λογοτεχνική αλήθεια. Πράγματι, για να σταθώ λίγο σε αυτό που είπατε, όλα μου τα μυθιστορήματα

λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο (καθώς και τα μυθιστορήματα που με ενδιαφέρουν περισσότερο): στην αρχή υπάρχει ένα ερώτημα, όλο το μυθιστόρημα είναι η αναζήτηση μιας απάντησης στο ερώτημα αυτό και στο τέλος η απάντηση είναι ότι δεν υπάρχει απάντηση. Κοντολογίς, η απάντηση είναι η ίδια η αναζήτηση της απάντησης, το ίδιο το ερώτημα, το ίδιο το βιβλίο. Δεν υπάρχει μια σαφής, διαυγής, συγκεκριμένη απάντηση αλλά μια απάντηση αμφιλεγόμενη, απατηλή, πολυεδρική, ουσιαστικά ειρωνική. Αυτή είναι η αλήθεια των μυθιστορημάτων. Το ίδιο συμβαίνει και στους «Νόμους των συνόρων», όπου δεν υπάρχει μία και μοναδική αλήθεια αλλά διάφορες αλήθειες αντικρουόμενες». Τα κίνητρα των ηρώων του παραμένουν ανεξιχνίαστα. Του είπαμε ότι έχει μια άνεση με την αμφισβησία. Στην περίπτωση του όμως η αμφισβησία είναι το αποτέλεσμα της μυθοπλασίας, προκύπτει απ' αυτήν, δεν εκβιάζεται. «Όσο πιο αμφίσημο είναι ένα βιβλίο τόσο το καλύτερο επειδή ακριβώς επιδέχεται ή ανέχεται περισσότερες ερμηνείες. Τα βιβλία δεν υπάρχουν από μόνα τους: τα δημιουργεί ο αναγνώστης καθώς τα διαβάζει. Και η αμφισβησία είναι ο χώρος που σοφίζεται ο συγγραφέας για να μπορέσει ο αναγνώστης να οικειοποιηθεί το βιβλίο: χωρίς αυτήν δεν υπάρχει λογοτεχνία, τουλάχιστον αληθινή λογοτεχνία. Ο «Δον Κιχώτης», ο «Αμλετ» είναι κείμενα απείρως αμφίσημα και γι' αυτό εξακολουθούμε να τα διαβάζουμε και να τα ερμηνεύουμε ξανά και ξανά. Και γι' αυτό εξακολουθούν να μας γοητεύουν. Εξάλλου είναι προφανές ότι οι άνθρωποι είμαστε ανεξήγητα όντα». Το πλέον πρόσφατο βιβλίο που εξέδωσε είναι το «El impostor» («Ο απατεώνας», 2014) όπου ασχολείται με τον Ενρίκ Μάρκο, έναν άνθρωπο που επί δεκαετίες ξεγελούσε όλο τον κόσμο λέγοντας ότι είχε συμμετάσχει στον πόλεμο και στην αντίσταση κατά του Φράνκο, ότι είχε υπάρξει θύμα των ναζί, καθώς και για χιλιάδες άλλα πράγματα. Του επισημάναμε ότι είναι μια ιστορία κομμένη και ραμμένη στα μέτρα του. «Το θέμα με γοήτευσε αμέσως. Στο κάτω-κάτω, τις ιστορίες δεν τις επιλέγουμε εμείς, οι ιστορίες μάς επιλέγουν. Δεν είναι μόνο η ίδια η ιστορία αυτού του άνδρα εξαιρετική πάντως. Το αληθινό εξαιρετικό είναι η φυσικότητά του. Θέλω να πω ότι το συναρπαστικό σ' αυτόν είναι κάτι που έχουμε όλοι μας: ο Ενρίκ Μάρκο είναι ένα τέρας ή μάλλον ένας συννηθισμένος άνθρωπος που διέπραξε τερατώδεις πράξεις. Αλλά όλοι έχουμε κάτι απ' αυτόν, όπως όλοι έχουμε κάτι από την ψυχοπάθεια του Ριχάρδου Γ' ή κάτι από τη δολοφονική πυχή του Ρασκόλνικοφ. Αυτό διαισθανόμουν προτού γράψω το βιβλίο και το ανακάλυψα, ή νομίζω ότι το ανακάλυψα, γράφοντάς το. Ο αληθινός απατεώνας του βιβλίου μου δεν είναι ο Ενρίκ Μάρκο αλλά εγώ. Και εσείς. Και όλοι όσοι διαβάζουν αυτή τη συνέντευξη».